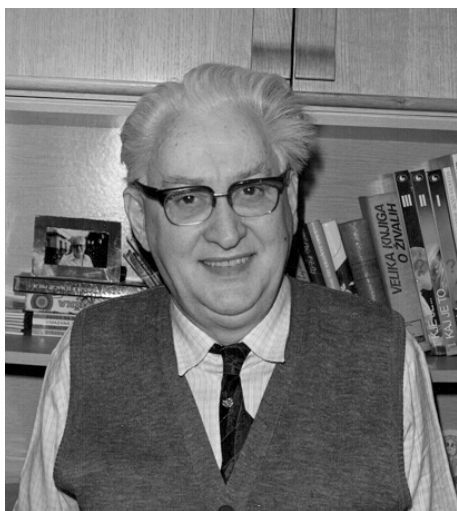

In memoriam

Zdravko Klanjšček (1925-2002)

Letos poleti, 29. julija, je umrl Zdravko Klanjšček, vojaški zgodovinar, eden najvidnejših raziskovalcev vojaške plati narodnoosvobodilnega boja Slovencev med drugo svetovno vojno. Čeprav je bil že dolgo upokojen, je njegovo zgodovinarsko poslanstvo sklenila šele smrt, saj je do zadnjega dopolnjeval in predeloval svojo sintetično študijo *Oris narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem* za ponovno izdajo, ki pa je žal ostala nedokončana.

Klanjščkova življenjska pot ni bila tipična karierna pot zgodovinarja od diplome do upokojitve, pač pa jo je zaznamovala in celo določila druga svetovna vojna. Zdravko Klanjšček je bil sin

primorskih emigrantov. Fašizem je njegovo družino, oče je bil učitelj, pregnal v Kraljevino Jugoslavijo. Sprva je družina živela na Kogu pri Ptujju, kjer se je Zdravko Klanjšček 3. marca 1925 rodil, po zgodnji očetovi smrti pa se je preselila v Ljubljano. Tedanjega dijaka ljubljanske 1. realne gimnazije je nepristajanje na italijansko okupacijo pripeljalo v odporiško gibanje, maja 1943 se je znašel med tistimi, ki so jih italijanske oblasti odvedle v internacijo v Gonars. Takoj po kapitulaciji Italije se je z večjo skupino taboriščnikov prebil v Goriška brda, v najbližjo partizansko enoto. Partizanal je na Kobariškem in v Beneški Sloveniji, nato v IX. korpusu, povečini kot politični komisar v različnih enotah. Vojna se je zanj končala v Trstu, kamor je prišel s svojo brigado, ne pa tudi vojaščina. Napol obvezno, v skladu s tedanjimi moralnimi pritiski, je kot oficir ostal v Jugoslovanski armadi, v KNOJ-u. Ob prvi priložnosti pa si je poiskal znotraj vojske delo, ki ga je posebej veselilo. Ko je JA iskala primerne oficirje, ki bi sodelovali pri politično pomembnem in nujnem projektu priprave *Dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov*, se je prijavil in bil leta 1951 sprejet v Vojaškozgodovinski inštitut JLA ter postavljen za urednika v skupino, ki je pripravljala slovenski del te edicije, znani *Del VI, Boji v Sloveniji*, dislocirano, ker je bila v Ljubljani večina gradiva. Prve štiri knjige te obsežne zbirke virov v izdajah

v srbskohrvatskem in slovenskem jeziku nosijo tudi njegovo ime v kolofonu. Svojo zavezanost začetemu delu pa je desetletja pozneje izkazal s prizadevanjem, da sta v povsem spremenjenih okoliščinah le izšli v letih 1995 in 1997 še zadnji slovenski knjigi te serije in je bila tako po 45 letih ta velika in pomembna serija virov o vojaški plati narodnoosvobodilnega boja popolna in zaključena.

Večino svoje nadaljnje vojaške kariere - s sedemletno prekinitvijo zaradi koncepcijskih razhajanj znotraj Vojaškozgodovinskega inštituta konec petdesetih in v začetku šestdesetih - je Klanjšček prebil kot raziskovalec vojaške plati slovenskega narodnoosvobodilnega boja in se postopoma uveljavil z raziskovalnim delom. Ob tem je leta 1963 končal višjo vojaško akademijo - šolo taktike (dolgoletne želje po študiju zgodovine ni uspel uveljaviti) in do upokojitve leta 1984 dosegel čin polkovnika, kot raziskovalec pa naziv višjega znanstvenega sodelavca Vojaškozgodovinskega inštituta JLA.

V letu 1963 se je ponovno odzval na nov velik projekt Vojaškozgodovinskega inštituta JLA, ki je nameraval pripraviti serijo monografskih študij o narodnoosvobodilnem boju in med njimi tudi monografije o narodnoosvobodilnem boju posameznih narodov / pokrajin; prevzel je nalogo, da pripravi monografijo o narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem. Rezultat enajstletnega dela, pri katerem je bil ne le odgovorni urednik, pač pa tudi glavni avtor, je še danes za vojaškozgodovinsko plat boja temeljna monografija *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945*, ki je med leti 1976-1978 izšla v kar treh izdajah z visoko naklado. Pri izdelavi monografije se je oprl tudi na vrsto "civilnih" zgodovinarjev in rezultat je bila prva celovita obdelava bojevanja, pa tudi razvoja in dejavnosti partizanskih enot in nasprotnikov NOV in PO Slovenije, zarisane pa so tudi temeljne poteze političnega razvoja, ki je bil podlaga partizanskim enotam. Avtorska ekipa je bila nagrajena z visokimi takratnimi nagradami za raziskovalno oz. znanstveno delo (nagrade sklada Borisa Kidriča, 4. julija in vstaje slovenskega naroda).

To delo je zaznamovalo njegovo nadaljnje delo, saj se je k celovitemu prikazu te tematike vrnil še trikrat. Napisal je namreč še skrajšano, sintetizirano verzijo za srbohrvaško govorno področje (temeljni tekst se je zdel odgovornim preobsežen), ki ga je izdal matični Vojaški zgodovinski inštitut v Beogradu (*Narodnoosvobodilaški rat u Sloveniji 1941-1945, Beograd 1984*). To delo je tudi edino sintetično delo o slovenski partizanski vojski, ki je v tem jeziku na voljo. Na voljo pa je tudi slovenskim bralcem, saj ga je nekoliko spremenjenega izdal v slovenskem jeziku (*Pregled narodnoosvobodilne vojne 1941-1945 na Slovenskem, Ljubljana 1989*). Že prej je pripravil za potrebe študija obramboslovja krajši oris narodnoosvobodilnega boja (*Oris narodnoosvobodilne vojne na Slovenskem, Ljubljana 1982, 133 str.*).

Klanjšček se ni omejeval le na delo pri temeljni sintetični študiji, pač pa je sodeloval na mnogih znanstvenih in strokovnih sestankih z referati, napisal je več tehtnih razprav, ki so bile objavljene v slovenskih in jugoslovanskih zgodovino-pisnih revijah in zbornikih, z mnogimi znanstvenimi in strokovnimi članki se je oglašal tudi v borčevskem in vojaškem tisku (Borec, Naša obramba, TV-15 / Svobodna misel, Naša vojska). Med razpravami je najpomembnejša *O strategiji in taktiki NOV in PO Slovenije*, večkrat objavljeno (Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1971/72, Vojno delo 1972, Naša obramba 1973) in tudi nagrajeno razpravlanje o strateških vidikih in vojaški taktiki slovenske partizanske vojske. K

problemu strateške vloge odporiškega gibanja in taktike slovenskih partizanskih enot se je Klanjšček povrnil še večkrat. Bil je urednik slovenske izdaje dela *Druga svetovna vojna* (Ljubljana 1981, trije deli), prevedel je več vojaškozgodovinskih monografij, pripravil scenarije več dokumentarnih oddaj v seriji *Ko se korenin zavemo*. Bil je pisec mnogih gesel v Vojni enciklopediji, Enciklopediji Jugoslavije in zlasti Enciklopediji Slovenije. Njegov slog odlikujeta jasnost in sistematičnost, pa tudi občutek za bistveno.

V zadnjih letih je pripravil monografijo o IX. korpusu NOV in POJ, ki je kot edina tovrstna enota operiral poldrugo leto zahodno od rapalske meje. Delo je bilo še toliko bolj občutljivo, ker je želel upoštevati že opravljeno raziskovanje in del teksta, ki ga je napisal že drugi pomemben pisec o zgodovini partizanske vojske, Stanko Petelin - Vojko. Klanjšček je zadano si nalogo uspešno pripeljal do izida (*Deveti korpus slovenske narodnoosvobodilne vojske, Ljubljana 1999*). Monografija je zastavila vsebinska in metodološka izhodišča za še neizdelani monografiji o VII. korpusu in IV. operativni coni.

Ob temeljnem raziskovalnem delu pa se je Klanjšček uveljavil kot predsednik Komisije za zgodovino pri Republiškem odboru ZZB Slovenije in zdajšnjem Glavnem odboru ZZBU NOB Slovenije, ki še vedno strokovno skrbi za zbirki *Knjižnica NOV in POS* in *Knjižnica OF*. Ti sta nastali že sredi šestdesetih let z namenom, da v Sloveniji (podoben projekt je obstajal tudi v okviru Vojaškozgodovinskega inštituta, le da se je slovenski strani zdel neučinkovit) objavi orise bojnih poti vseh temeljnih enot slovenske partizanske vojske (odredov in brigad), sprejemala pa je tudi tematske monografije o taisti problematiki. Snovalci so v Klanjščku dobili posrečeno izbiro. Prav z njegovim vztrajnim in kontinuiranim delom je bilo mogoče izdati (dosedaj) 124 monografij o slovenskih partizanskih enotah in okrožjih OF ter tematskih monografij. Recenzentskim postopkom, v katere je uvedel najbolj kvalificirane raziskovalce obdobja druge svetovne vojne, se je zahvaliti, da so izišle knjige skrbno pripravljene in povečini dovolj kvalitetne. Založniki tovrstne literature namreč do konca osemdestih let niso bili problem. V času njegovega vodenja komisije - polnih 34 let - je ta imela, kot lahko ugotovimo po Klanjščkovih urejeni dokumentaciji, 104 seje. Kot strokovnjak in tudi dostopen človek je marsikateremu piscu, nekdanjemu partizanu, ki se je dela lotil brez ustreznega metodološkega znanja, pomagal do tiste stopnje, ko so bili teksti dovolj dobri za objavo. Metodološka izhodišča in napotila avtorjem amaterjem (pozneje sicer tudi problematizirana) je sintetiziral v brošuri *Programska in metodološka napotila za pripravo knjig "Knjižnice NOV in POS"* (Ljubljana 1968). Prav strokovna neoporečnost, s katero je zbirka vzdrževala dovolj visoko kvaliteto, je omogočila njeno tako dolgo in plodno delo.

Kmalu po ustanovitvi Katedre za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito v okviru Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo (današnja Katedra za obramboslovje Fakultete za družbene vede) so Klanjščka povabili k sodelovanju kot predavatelja vojaške zgodovine, ki jo je postopoma, z razvojem študija, razvil v samostojen predmet. Zdravko Klanjšček je vojaško zgodovino predaval številnim generacijam obramboslovcev in se ob tem tudi sam strokovno razvijal; pripravil je tudi še danes uporabljana skripta *Gradivo za vojaško zgodovino*, bil mentor študentom, ki so pripravljali diplomske naloge iz vojaške zgodovine. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo ga je

izvolila 1978 za docenta, leta 1984 pa za izrednega profesorja za vojaško zgodovino. Predaval je do akademskega leta 1998/99.

Spomin na Zdravka Klanjščka ostaja spomin na zavzetega, metodičnega raziskovalca zgodovine narodnoosvobodilnega boja, na človeka, ki je svoje raziskovalno delo sicer res videl kot nadaljevanje mladostnega idealnega boja, ki so ga bojevali v realnosti v letih druge svetovne vojne, ki pa vendar je objektivni v presojah rezultatov in posledic narodnoosvobodilnega boja, obdobja, ki ga je, po lastnih besedah, smatral za veličastno dobo v zgodovini slovenskega naroda. Ostaja pa tudi spomin na toplega človeka, ki ga je življenje trdo preizkusilo, a ne tudi strlo.

Damijan Guštin